

І. Федорчук,

начальник юридичного управління
Департаменту будівництва та житлового забезпечення виконавчого органу
Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)

СЕМАНТИКА КАТЕГОРІЇ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЖИТЛО»

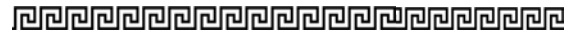
Постановка проблеми. Якісне дослідження будь-якої проблематики потребує, перш за все, чітко окресленого понятійно-категорійного апарату, його глибокого розуміння, що своєю чергою є неодмінною передумовою вмілого оперування термінологією у процесі аргументування своєї позиції щодо предмета дослідження. Оскільки предметом нашого наукового інтересу виступає організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло, вважаємо за необхідне якомога чіткіше визначити сутність цього поняття як базового та основоположного для подальших студіювань у цьому руслі. Отже, ми пропонуємо з'ясувати послідовність виникнення комплексного поняття «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» та сформулювати його визначення шляхом використання методу лексико-семантичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сутності, призначення, структури категорії організаційно-правового механізму присвячені дослідження численних вітчизняних науковців в юридичній, економічній та здебільшого державно-управлінській сферах. Наприклад, Ю. Афанасьєва зосередила увагу на організаційно-правовому механізмі державного регулювання демографічних процесів в Україні [1], В. Савіцька – на організаційно-правовому механізмі управління у сфері селек-

ційних досягнень у рослинництві [2]. Р. Замковий ототожнює організаційно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері стандартизації з організаційно-правовими засадами стандартизації [3]. У контексті забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні дослідила організаційно-правовий механізм Е. Топалова [4].

Попри значну кількість наукових напрацювань, предметом яких у тому чи іншому контексті стала категорія «організаційно-правовий механізм», практично поза увагою дослідників залишилось питання вивчення організаційно-правового механізму реалізації прав людини й громадянина, а досліджень, присвячених проблемам організаційно-правового механізму реалізації конституційного права на житло, нам не траплялось взагалі. Тому науково-теоретичні студіювання щодо семантики категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» видаються нам доволі актуальними, оскільки саме вони можуть і мають стати базисом для подальших досліджень щодо організаційно-правового механізму реалізації конституційного права на житло.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття семантики категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на

житло» з подальшим формуванням авторської дефініції досліджуваної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із метою формування визначення категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» фрагментуємо аналізоване нами поняття та наведемо визначення окремих його складників.

Перш за все, дамо визначення поняття «механізм». Відповідно до Великого тлумачного словника української мови (2005), на позначення механізму застосовується аж чотири трактування: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) метод, спосіб; 4) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне тощо явище [5, с. 665].

Для того, щоб зрозуміти, котре із наведених трактувань підходить найбільше в контексті нашого дослідження, застосуємо часткову дефрагментацію – поєднаємо поняття «механізм» із поняттям «реалізація». Розуміючи реалізацію як *процес* здійснення наміченого плану, програми, проєкту [6, с. 655], вбачаємо, що в сенсі словосполучення «механізм реалізації» із чотирьох наведених трактувань слова «механізм» найбільш релевантними є друге (внутрішня будова, система чого-небудь) та третє (метод, спосіб). Перше значення не може бути застосоване в контексті словосполучення «механізм реалізації», бо воно стосується технічної сфери, а четверте – бо попередньо ми постановили вважати реалізацію процесом, а не явищем. Отже, залишилось з'ясувати, котре із вибраних нами визначень поняття «механізм» є шуканим «невідомим».

Із цією метою знову скористаємося методом дефрагментації та поєднаємо словосполучення «механізм реалізації» з іншою складовою частиною поняття «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного

права на житло», а саме «права». Не деталізуючи значення цієї складової частини, зазначимо, що якщо в конфігурації «механізм реалізації права» слово «механізм» замінити його другим словниковим значенням, отримаємо цілком прийнятну конструкцію «внутрішня будова, система реалізації права»; а якщо третім – «метод, спосіб реалізації права». На перший погляд, обидві конструкції виглядають цілком логічно. Однак, якщо звернутися до визначення поняття «механізм реалізації права», під яким у науковій літературі розуміють діяльність суб'єкта права, зобов'язаної сторони, законотворчого органу та наявні юридичні норми, що регулюють таку діяльність [7, с. 77]; сукупність двох підсистем (забезпечення та активних правомірних дій суб'єкта), що взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну [8, с. 54], то стає цілком зрозуміло, що тут механізм трактують як систему, внутрішню будову об'єкта.

Отже, концептуально погоджувачись із вище викладеними підходами до розуміння поняття «механізм реалізації права» та враховуючи наші попередні міркування, доходимо висновку, що поняття «механізм» у контексті предмета нашого дослідження треба розуміти саме у другому словниковому значенні – як *внутрішню будову, систему*.

Отже, поєднавши це значення слова «механізм» із наведеним вище академічним розумінням поняття «реалізація» та взявши до уваги, що словосполучення «реалізація права» розуміється вченими як втілення норм права у практичні дії суб'єктів правовідносин (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, громадян та ін.) [9, с. 13], на цьому етапі дослідження можемо сформулювати авторське визначення категорії «механізм реалізації права». Під механізмом реалізації права в найбільш загальному вигляді пропонуємо розуміти *систему взаємопов'язаних*

елементів, призначених для здійснення процесу перетворення норм права на практичні правомірні активності суб'єктів права.

Які саме елементи стануть складниками механізму реалізації права, залежить від виду самого механізму. Видова множина механізмів може варіюватися фактично до нескінченності, оскільки є велика кількість сфер суспільно-правових відносин, у яких те чи інше право реалізується його суб'єктами; крім того, можна виділити неймовірно число наукових підходів до розуміння того чи іншого механізму. Однак «канонічний» перелік механізмів, відображений у більшості наукових досліджень, присвячених аналізованим проблематиці, охоплює п'ять основних позицій: економічний, правовий, організаційний, політичний, мотиваційний механізми.

Ми ж, з огляду на предмет нашого дослідження, зупинимось на організаційно-правовому механізмі реалізації права. Одразу зауважимо, що власне у назві механізму простежується його дуалістична природа – цей механізм є системою двох підсистем: організаційного та правового механізмів.

Першовитоками організаційного механізму вважають організаційні функції, реалізація котрих має привести до формування керівних та керуваних структур і встановлення взаємозв'язку між ними [2, с. 258; 10]. Тобто із цієї думки випливає, що елементами організаційного механізму реалізації права є керівна та керувана структури, котрі на практиці є нічим іншим, як відповідними державними / самоврядними / громадськими інституціями, чия діяльність спрямовується на забезпечення реалізації відповідного права. Між цими інституціями неодмінно має виникати зв'язок прямого та зворотного типу, що не йде у розріз ані із нашою візією механізму як системи (система обов'язково передбачає наявність взаємозв'язку між її елементами), ані з думкою щодо першовитоків орга-

нізаційного механізму, наведеною вище.

Таким чином, нині можемо запропонувати таке визначення категорії «організаційний механізм реалізації права»: це *система органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють із метою перетворення норм права на практичні правомірні активності суб'єктів права*.

Аналіз масиву юридичних та управлінських наукових напрацювань продемонстрував фактичну відсутність узагальненого розуміння категорії «правовий механізм». Окремі спроби дефініціювати цю категорію зводяться до її трактування як системи (певної конструкції) правових (юридичних) засобів, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється та забезпечується правопорядок (досягається юридична ціль) [11; 12, с. 13]. Із нашої точки зору, правовими (юридичними) засобами є сукупність нормативно-правових актів різного рівня, тобто законів, підзаконних та локальних нормативно-правових актів, спрямованих на задоволення інтересів суб'єктів права, а фактично – на реалізацію певного конкретного права.

Відштовхуючись від щойно зазначених позицій, котрі доволі вдало корелюються зі сформульованими нами вихідними поняттями та категоріями, дозволимо собі розкрити зміст категорії «правовий механізм реалізації права». На нашу думку, під правовим механізмом реалізації права, попри тавтологічне звучання, потрібно розуміти *систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання практичних активностей суб'єктів права у відповідній сфері суспільно-правових відносин*.

Таким чином, на цьому етапі дослідження ми отримали визначення

організаційного та правового механізмів реалізації права. Оскільки ці механізми за своєю сутністю є підсистемами організаційно-правового механізму реалізації права, то застосування методу компіляції, тобто поєднання дефініцій цих двох категорій, дає нам змогу отримати визначення наступного шуканого фрагменту поняття «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» – «організаційно-правовий механізм реалізації права». Одразу обмовимось, що формулювання цього визначення потребує певного переформатування логіки викладу міркувань: йдеться про об'єктивну необхідність відобразити у трактуванні категорії «організаційно-правовий механізм реалізації права» спочатку визначення правової підсистеми (механізму), а вже потім організаційної. Певна річ, ми цілком усвідомлюємо, що вербальна «формула» словосполучення «організаційно-правовий» зумовлена, перш за все, лексичною традицією, котра своєю чергою виникла з міркувань зручності користування мовленнєвим інструментарієм та милозвучності мови. Однак змістове наповнення визначення, запропонованого нами нижче, вимагає попереднього обґрунтування правового механізму, а вже потім організаційного, оскільки на практиці активізація другого неможлива без нормативно-правового базису.

Отже, під організаційно-правовим механізмом реалізації права, на наше переконання, необхідно розуміти *систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання відповідної сфери суспільно-правових відносин та органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють із метою перетворення норм права, закріплених у названих нормативно-правових актах, на практичні правомірні активності*

суб'єктів права в цій сфері суспільно-правових відносин.

Простіше кажучи, елементами організаційно-правового механізму реалізації права є нормативно-правове забезпечення відповідної сфери та інституції, що забезпечують реалізацію конкретного права [13].

Необхідно зазначити, що запропонована нами конструкція визначення категорії «організаційно-правовий механізм реалізації права» може видатися доволі громіздкою та, природно, спровокувати питання щодо доцільності поєднання в єдине ціле двох механізмів. Однак, як слушно зауважує О. Федорчак, залежно від того, які саме проблеми вирішуються та в яких умовах, може застосовуватися не один із вище зазначених механізмів, а їх комбінація. У такому разі йдеться про комплексний механізм [14]. Ці сентенції видаються важливими, оскільки вони наштовхнули нас на міркування щодо комплексної, комбіаторної, а саме бінарної, природи та сутності організаційно-правового механізму реалізації конституційного права на житло, адже наступним кроком у нашому дослідженні є формулювання визначення саме цієї категорії.

Відштовхуючись від ідеї О. Федорчак, логічно взяти до уваги той факт, що проблема реалізації права на житло в Україні як її громадянами, так і державою є доволі складною, а умови її вирішення – неоднозначними та обтяженими факторами економічного, соціального, демографічного, управлінського, а подекуди й політичного характеру. Підтвердження цій думці знаходимо в М. Єльнікової, яка зауважує, що перешкодами для повноцінної реалізації соціальних прав людини і громадянина, до котрих належить і конституційне право на житло, в Україні можна вважати нездатність і неспроможність держави забезпечити базові соціальні стандарти й підвищити рівень життя громадян, відсутність повного бюджетного фінансування

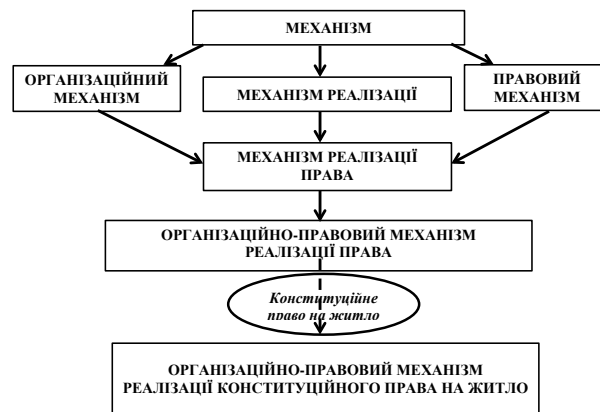
системи соціального забезпечення, низька правова культура, правосвідомість і стереотипне мислення громадян щодо реалізації соціальних прав [7, с. 79–80]. Саме критерій складності проблеми реалізації конституційного права на житло та умов її вирішення зумовлює необхідність поєднання воедино організаційного та правового механізмів.

У своїх намаганнях простежити семантику категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» ми мусимо брати викладений вище аспект комплексності та комбінаторності досліджуваного механізму реалізації конституційного права на житло ще й з тієї причини, що, власне, й саме це право є специфічним і комплексним у сенсі своєї природи (природне, суб'єктивне, невідчужуване право), суб'єктності (суб'єктами його реалізації є як фізична особа, так і держава) та шляхів реалізації (набуття у власність або винаймання житла) [15].

Отже, з урахуванням викладених щойно міркувань, котрі дають нам підстави розуміти конституційне право на житло як природне, суб'єктивне, невідчужуване, гарантоване державою право фізичної особи на набуття та правомірне користування житлом на тих чи інших підставах, а також зважаючи на сформульовані попередньо визначення таких понять і категорій, як «механізм», «механізм реалізації права», «організаційно-правовий механізм реалізації права», дозволимо собі запропонувати під організаційно-правовим механізмом реалізації конституційного права на житло розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних

актів, що корелюються з положеннями Конституції України щодо права на житло і спрямовані на врегулювання сфери суспільно-правових житлових відносин, та органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють із метою перетворення норм права, закріплених у названих нормативно-правових актах, на практичні правомірні активності суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин.

Висновки цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, у підсумку можемо зазначити, що за допомогою методів лексико-семантичного аналізу, фрагментації та дефрагментації лексичних одиниць, а також компілятивного методу нам вдалося окреслити семантику категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» та представити її авторське визначення. Лексико-семантичне формування аналізованої категорії у найбільш загальному вигляді представлено на рис. 1.

Рис. 1. Схема лексико-семантичного формування категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло»*

* розроблено автором

Як видно з рисунку, вихідною позицією для формування категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» стало поняття «механізм», котре, поєднавшись із поняттям «реалізація», означеннями «організаційний» і «правовий», утворило три нових категорії: «механізм реалізації», «організаційний механізм» та «правовий механізм». Перша із трьох шойно названих категорій внаслідок об'єктивізації трансформувалася у словосполучення «механізм реалізації права». Своєю чергою категорія «механізм реалізації права», компілювавшись із категоріями «організаційний механізм» і «правовий механізм», утворила категорію «організаційно-правовий механізм реалізації права». Остання, зазнавши екстраполяції конструкції «конституційне право на житло», зрештою, метаморфувалася в досліджувану нами категорію «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло».

Послідовний лексико-семантичний аналіз понять та категорій, представлених на схемі, дав нам змогу в кінцевому результаті сформулювати авторське визначення категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло».

Однак зауважимо, що для повноцінного оперування цією категорією в науково-практичній площині замало чіткого її визначення – подальшого дослідження та обґрунтування потребують функціонал категорії, її призначення та завдання тощо, у чому вбачаємо перспективи подальших наукових розвідок.

Стаття присвячена дослідженню семантики категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло». Зазначено, що якісне дослідження будь-якої проблематики потребує, перш за все, чітко окресленого понятійно-категорійного апарату, його глибокого

розуміння, що своєю чергою є неодмінною передумовою вмілого оперування термінологією у процесі аргументування своєї позиції щодо предмета дослідження. Метою статті є розкриття семантики категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло» з подальшим формуванням авторської дефініції досліджуваної категорії. Шляхом використання методів лексико-семантичного аналізу, фрагментації та дефрагментації лексичних одиниць, наукової компіляції вивчено змістове навантаження основних понять та категорій – механізм, механізм реалізації, механізм права, механізм реалізації права, організаційний механізм, правовий механізм – котрі утворюють досліджувану категорію. На основі отриманого матеріалу сформульовано авторське розуміння категорії «організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло». Запропоновано під організаційно-правовим механізмом реалізації конституційного права на житло розуміти систему законодавчих, підзаконних і локальних нормативно-правових актів, що корелюються з положеннями Конституції України щодо права на житло і спрямовані на урегулювання сфери суспільно-правових житлових відносин, та органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що взаємодіють із метою перетворення норм права, закріплених у названих нормативно-правових актах, на практичні правомірні активності суб'єктів права у сфері суспільно-правових житлових відносин.

Ключові слова: механізм, механізм реалізації, механізм реалізації права, організаційно-правовий механізм, організаційно-правовий механізм реалізації конституційного права на житло.

Fedorchuk I. Semantics of the category of “organizational and law mechanism of implementation of constitutional right to housing”

The paper is dedicated to the researching of the semantics of the category of “organizational and legal mechanism of implementation of the Constitutional Right to housing”. There is noted, that qualitative research of any issue demands, first of all, clear conceptual apparatus and deep understanding of it. This is the is an essential prerequisite for skillful use of terminology in the process of arguing their position on the subject of research. The purpose of the paper is to reveal the semantics of the category “organizational and legal mechanism for the implementation of the constitutional right to housing” with the subsequent formation of the author’s definition of the studied category. The content of main categories and concepts such as mechanism, mechanism of implementation, mechanism of law, mechanism of implementation of law, organizational mechanism, and law mechanism are defined with the help of methods of lexical and semantic analysis, fragmentation and defragmentation of lexical units, scientific compilation. Definition of category of “organizational and law mechanism of implementation of Constitutional Right to Housing” is formulated by author. There is suggested to understand the “organizational and law mechanism of implementation of Constitutional Right to Housing” as the system of legislative, by-laws and local regulations that correlate with the provisions of the Constitution of Ukraine on the right to housing, and are aimed at regulating the sphere of public housing relations, and public authorities, local governments, enterprises, institutions and organizations cooperating among

themselves in order to transform the rules of law enshrined in these regulations into practical lawful activities of legal entities in the field of social and housing relations.

Key words: mechanism, mechanism of implementation, mechanism of implementation of law, organizational and legal mechanism, organizational and legal mechanism of implementation of Constitutional right to housing.

Література

1. Афанасьєва Ю. Організаційно-правовий механізм державного регулювання демографічних процесів в Україні. Ефективність державного управління. 2005. № 43. С. 250–257.
2. Савіцька В.В. Елементи організаційно-правового механізму управління в сфері селекційних досягнень у рослинництві в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2014. № 197, 2. С. 256–261.
3. Замковий Р. Організаційно-правові механізми реалізації державної політики у сфері стандартизації України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 12. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=1378>.
4. Топалова Е.Х. Організаційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування. 2018. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/24.pdf
5. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і доп.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. Київ, 1974. 865 с.
7. Єльнікова М.О. Удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини в Україні. Проблеми законності. 2015. № 129. С. 76–83.
8. Новіков В.В., Боровікова В.С. Про механізм реалізації прав і свобод людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 3. С. 45–56.
9. Боняк В., Коломоєць Ю. Механізм реалізації конституційного права працівників на страйк в Україні. Visegrad journal on human rights. 2016. № 2. С. 12–19.

10. Дроздова Н. Організаційно-правовий механізм управління системою державних закупівель на конкурсних засадах: теоретико-методологічний аспект. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_319_98759109.pdf.

11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.

12. Тарахонич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. № 50. С. 12–18.

13. Колесник Д.В. Організаційно-правовий механізм реалізації принципу недоторканності суддів в Україні. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Правознавство*. 2015. Т. 20. Вип. 2 (27). С. 32–39.

14. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління. *Демократичне врядування*. 2008. № 1. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik/fail/O_Fedorchak.pdf.

15. Галянтч М.К., Тилик Т.М. Поняття житлових прав. *Приватне право і підприємництво*. 2018. № 18. С. 157–161.

